

Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal

Jurnalning bosh sahifasi: <https://universaljurnal.uz>

Universal International Scientific Journal

e-ISSN: [30660-1540 \(online\)](https://doi.org/10.30660/1540)

Year: 2024 Issue: 1 Volume: 9

Published: 14.12.2024 <https://universaljurnal.uz>

International indexes

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (OAK BAZA)

ZENODO

OPEN AIRE

EUROPUB

RESEARCHGATE (OAK BAZA)

SJIF

To'rayeva Nodira Rajabovna¹,

To'rayeva Charos Murtazoyevna²,

Xayrullayeva Sadoqat Yusuf qizi³

Qashqadaryo viloyati, Kasbi tumani 12-DMTT mudirasi¹,

Qashqadaryo viloyati, Kasbi tumani 5-umumiy

o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi²,

Qashqadaryo viloyati, Kasbi tumani 12-DMTT tarbiyachisi³

Uzbekistan

u.m.turaev7@mail.ru

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA BOLALARNING AQLIY RIVOJLANISHIDAGI MUAMMOLAR

Abstract: The development of children in preschool age directly affects their future intellectual potential and personal capabilities. During this period, the child not only acquires basic knowledge and skills, but also their mental development, creative thinking and social adaptability are formed. However, in preschool educational institutions, this process is associated with many problems. In this article, we will consider ways to identify problems in the mental development of children in preschool educational institutions and find solutions to them.

Keywords: Child's thinking, potential, preschool educational institution, Presidential Decree, educator, pedagogue, intellectual games, interactive methods, mental growth, stress, STEAM, Kindergarten.

Annotatsiya: Bolalarning maktabgacha yoshdagi rivojlanishi ularning kelajakdagi intellektual salohiyati va shaxsiy imkoniyatlariga bevosita ta'sir qiladi. Ushbu davrda bola nafaqat asosiy bilim va ko'nikmalarni egallaydi, balki ularning aqliy rivojlanishi, ijodiy tafakkuri va ijtimoiy moslashuvchanligi shakllanadi. Ammo maktabgacha ta'lim muassasalarida bu jarayon ko'plab muammolar bilan bog'liq. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning aqliy rivojlanishidagi muammolarni aniqlash va ularga yechim topish yo'llari haqida fikr yuritimiz.

Kalit so'zlar: Bola tafakkuri, salohiyat, maktabgacha ta'lim muassasasi, Prezident qarori, tarbiyachi, pedagog, intellectual o'yinlar, interaktiv metodlar, aqliy o'sish, stress, STEAM, Kindergarten.

Аннотация: Дошкольное развитие детей напрямую влияет на их будущий интеллектуальный потенциал и личностные возможности. В этот период ребенок приобретает не только базовые знания и навыки, но и свое умственное развитие, творческое мышление и социальную гибкость. Но в дошкольных образовательных учреждениях этот процесс связан со многими проблемами. В данной статье мы рассмотрим способы выявления проблем психического развития детей в дошкольных образовательных учреждениях и поиска их решения.

Ключевые слова: Детское мышление, потенциал, дошкольное образовательное учреждение, решение Президента, воспитатель, педагог, интеллектуальные игры, интерактивные методы, умственное развитие, стресс, ПАР, Детский сад.

Language: Uzbek

Citation: Turayeva, J., Torayeva, C., & Khairullayeva, S. (2024). PROBLEMS IN THE MENTAL DEVELOPMENT OF CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. Universal International Scientific Journal, 1(9), 135–141. Retrieved from <https://universaljournal.uz/index.php/jurnal/article/view/1378>

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14514244>

KIRISH

Pedagogik va psixologik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalik insonning aqliy rivojlanishidagi optimal davr hisoblanadi. Bir qator psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanish darajasi keyingi yosh davrlariga nisbatan juda yuqori. Maktabgacha yoshdagi

bolalik davridagi tarbiyadagi har qanday nuqsonlarni, aslida, katta yoshda bartaraf etish qiyin va bolaning butun keyingi rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. So'nggi yillarda yurtimizda mazkur soha rivojida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari

to'g'risida"gi PQ-3305-son qarori va 2019-yil 8-oktabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4477-son qarorida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish, bolalarning intellektual salohiyatini oshirish va ularga zamonaviy ta'lim usullarini joriy qilish bo'yicha qator vazifalar belgilangan. Ushbu qarorlar muassasalarda sifatli ta'limni ta'minlash va ta'lim-tarbiya jarayonini xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan. Shuningdek, Prezidentimizning 2021-yil 6-noyabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyani sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori doirasida davlat-xususiy sheriklik asosida yangi muassasalar tashkil etish, pedagoglarning malakasini oshirish va innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy qilish ishlari faol amalga oshirilmoqda.

ASOSIY QISM

Maktabgacha ta'lim sohasini tahlil qilar ekanmiz bir qator muammolar ko'zga tashlanadi. Jumladan: Individual yondashuv yetishmasligi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida ko'pincha guruh bilan ishlashga e'tibor qaratiladi. Shu sababli, bolalarning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlari e'tibordan chetda qolishi mumkin. Natijada ba'zi bolalar yetarlicha o'zlashtira olmasliklari yoki o'z qobiliyatlarini

to'liq namoyon eta olmasliklari mumkin. Buning uchun tarbiyachilar va pedagoglar har bir bolaning qobiliyatlarini aniqlash uchun individual diagnostika o'tkazishi va ta'lim jarayonini moslashtirishi zarur. Maxsus dasturlar va turli o'yinlar orqali bolalarning qiziqishini uyg'otish ham muhim. Bunda bolaning psixologik holati va rivojlanish sur'ati ham inobatga olinishi kerak.

Fikrlashni rivojlantiruvchi o'yin metodlari:

- Mantiqiy jumboqlar: Bola uchun yoshiga mos sodda jumboqlar va boshqotirmalar yechimini topishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar aqliy qobiliyatni rivojlantiradi.

- Konstruktor o'yinlari: LEGO va shunga o'xshash qurilish o'yinchoqlari bolalarda muhandislik qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi.

- "Bir qadam oldinga" o'yini: Bolalardan biror voqea yoki ertak davomida nima bo'lishi mumkinligini tasavvur qilish va aytib berish talab qilinadi.

- Matematik o'yinlar: Oddiy qo'shish va ayirishlarni o'z ichiga olgan raqamli o'yinlar orqali mantiqiy fikrlash rivojlantiriladi.

- Kreativ topshiriqlar: Masalan, "Bu narsani boshqa nima sifatida ishlatish mumkin?" degan savollar orqali bola ijodiy yondashuvni rivojlantiradi.

Ta'lim metodikalarining eskirganligi. Ko'plab maktabgacha ta'lim muassasalarida hanuz eski metodikalar va standartlashtirilgan dasturlar qo'llaniladi. Bu bolalarning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va innovatsion ko'nikmalarini rivojlantirishga to'siq bo'lishi mumkin. Ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yondashuvlarini maktabgacha ta'limga joriy qilish kerak. Shuningdek, raqamli o'yin va ta'lim ilovalaridan foydalanish ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Shuningdek, bolalarning yoshiga mos ravishda mantiqiy o'yinlar, loyihaviy ishlar va ijodiy mashg'ulotlar tashkil qilish kerak.

Fikrlashni oshiruvchi o'yin misollari:

- "Qaysi biri ortiqcha?" Bolalarga 4-5 ta obyekt ko'rsatilib, ular orasidan ortiqchasini topish so'raladi. Masalan, "Olma, nok, uzum, kitob" – bu yerda kitob ortiqcha.

- "Topib ayt" o'yini: Bolalarga predmetni tasvirlash (rang, shakl, vazifa) orqali uning nomini topishga yordam berish taklif qilinadi.

- Labirint o'yinlari: Bolalar labirint ichidan to'g'ri yo'lni topishga harakat qiladi, bu esa ularning diqqatni jamlash qobiliyatini oshiradi.

Kadrlar malakasining yetarli emasligi. Tarbiyachilarning bilim va ko'nikmalari bolalarning aqliy rivojlanishiga katta ta'sir qiladi. Ba'zi holatlarda, pedagoglarning malakasi zamonaviy talablar darajasida emasligi kuzatiladi, bu esa ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi. Tarbiyachilar uchun muntazam ravishda malaka oshirish kurslari tashkil etish va ularga yangi texnologiyalarni o'rgatish zarur. Pedagoglarni rag'batlantirish tizimini yaxshilash orqali ularda ta'lim jarayoniga mas'uliyat hissini oshirish mumkin. Shuningdek, xorijiy tajribalarni o'rganish va ilg'or metodlarni joriy qilish malaka oshirish jarayonini boyitadi.

Resurslar va infratuzilma yetishmovchiligi. Ko'plab maktabgacha ta'lim muassasalarida sifatli o'quv materiallari, zamonaviy o'yinchoqlar va o'quv qurollari yetishmaydi. Bundan tashqari, ba'zi bog'chalarda joy yetishmovchiligi va gigiyena sharoitlari past darajada bo'lishi mumkin. Davlat va xususiy sektor hamkorligi orqali resurslarni ko'paytirish, maktabgacha ta'lim muassasalarini texnik va moddiy jihatdan mustahkamlash lozim. Shuningdek, bolalar uchun ergonomik va xavfsiz muhit yaratishga e'tibor qaratish kerak. Shu bilan birga, bolalarning turli qobiliyatlarini rivojlantiradigan maxsus markazlar tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki pastligi. Bolalarning aqliy rivojlanishida ota-onalar bilan maktabgacha ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlik muhim o'rin tutadi. Ammo ba'zi hollarda ota-onalar bolalarning rivojlanishiga yetarlicha e'tibor qaratmaydi yoki ularning ta'lim jarayonida faol qatnashmaydi. Ota-onalar bilan muntazam uchrashuvlar, treninglar va maslahatlar tashkil qilish lozim. Ota-onalarga bolalar rivojlanishi uchun uyda qanday yordam berish kerakligi bo'yicha tavsiyalar berish ham samarali natija beradi. Bunda zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan foydalanib, ota-onalar uchun onlayn seminar va treninglarni yo'lga qo'yish ham tavsiya etiladi.

Bolalarning psixologik va ijtimoiy muammolari. Ba'zan maktabgacha yoshdagi bolalarda psixologik va ijtimoiy muammolar, masalan, diqqatni jamlashda qiyinchilik, o'z-o'zini boshqarishdagi cheklovlar yoki tengdoshlari bilan muloqot qilishda muammolar kuzatiladi. Bu muammolar aqliy rivojlanish jarayoniga to'sqinlik qilishi mumkin. Maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologlar faoliyatini kuchaytirish, bolalarning psixologik holatini muntazam monitoring qilish va kerakli yordam ko'rsatish zarur. Psixologik o'yinlar va mashg'ulotlar

orqali bolalarning hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ko'maklashish lozim.

Rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi. Maktabgacha ta'limni samarali tashkil etish va bolalarning aqliy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda rivojlangan davlatlar tajribasidan o'rganish muhim ahamiyatga ega.

• Finlyandiya: Ushbu mamlakatda maktabgacha ta'lim bolalarning qiziqishlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Ta'lim jarayonida tabiat bilan muloqot, ijodiy o'yinlar va bolalarning mustaqil fikrlashini shakllantiruvchi loyihaviy yondashuv qo'llaniladi. Finlyandiyada bolalarning shaxsiy rivojlanish sur'atlari inobatga olinadi va ta'lim tizimida stress holatlaridan qochishga harakat qilinadi.

• Yaponiya: Yaponiyada maktabgacha ta'lim bolalarning intellektual salohiyati bilan bir qatorda, ularda axloqiy tarbiya va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu mamlakatda bolalarning o'zaro muloqoti, jamoaviy ish ko'nikmalari va muammolarni hal qilishga oid dasturlar keng qo'llaniladi.

• AQSh: AQSh maktabgacha ta'lim tizimida STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) yondashuvi keng qo'llaniladi. Bolalar interaktiv o'yinlar va tajribalar orqali o'rganishga jalb etiladi. Shu bilan birga, ijodkorlikni rag'batlantirish maqsadida

maxsus robototexnika va san'at mashg'ulotlari ham tashkil etiladi.

• Germaniya: Germaniyada maktabgacha ta'lim muassasalari (Kindergarten) bolalarning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan. Bolalarning o'z qiziqishlariga ko'ra bilim olishiga imkon beruvchi erkin metodikalar qo'llaniladi. Bu bolalarning mustaqil qaror qabul qilish va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ushbu tajribalarni o'zimizning maktabgacha ta'lim tizimiga moslashtirish orqali bolalarning aqliy rivojlanishini yuqori darajada qo'llab-quvvatlash imkoniyati mavjud. Biz faoliyat olib borayotgan Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanidagi

12-DMTT da tarbiyalanayotgan bolalar bilan tarbiyachilarimiz guruh va individual mashg'ulotlar olib borishmoqda. Ota-onalari bilan doimiy aloqa o'rnatilib, mashg'ulotlarning ijobiy natijalari bo'yicha kerakli ishlar olib borilmoqda.

XULOSA

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Andreev V.I. Pedagogika: Proc. ijodiy o'z-o'zini rivojlantirish kursi / V.I. Andreev - 2-nashr. - Qozon: "Innovatsion texnologiyalar markazi", 2010 - 608 b.
2. Anikeeva N.P. O'yin ta'limi. M.: Eksmo, 2008. - 322 b.
3. Belkin A.S. Yosh pedagogikasining asoslari: Prok. talabalar uchun nafaqa. yuqoriroq ped. darslik bosh / A.S. Belkin - M.: Akademiya, 2008. - 192 p.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning aqliy rivojlanishi ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biridir. Mazkur maqolada muammolarni aniqlash, ularning sabablari va samarali yechimlar taklif etildi. Jumladan, ta'lim jarayonida individual yondashuvni kuchaytirish, zamonaviy metodikalarni joriy qilish, pedagoglar malakasini oshirish va ota-onalar ishtirokini kengaytirish lozimligi ta'kidlandi. Shuningdek, Finlyandiya, Yaponiya, AQSh va Germaniya kabi rivojlangan davlatlarning ilg'or tajribalari misolida o'z ta'lim tizimimizni takomillashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Shu bilan birga, Prezident qarorlari asosida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim sifatini oshirishda muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda. Bu yo'nalishdagi sa'y-harakatlarni kuchaytirish orqali bolalarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion yondashuvlar joriy etilishi zarur. Natijada, bugungi bolalar kelajakda jamiyatning faol va ijodkor a'zolariga aylanishiga zamin yaratish mumkin.

4. Blonskiy P.P. Xotira va fikrlash: Kitobda. sevimli. aqldan ozgan. ishlab chiqarish. - M.: Oliy maktab, 2011. - 404 b.
5. Bojovich L.I. Tanlangan psixologik ishlar / Ed. DI. Feldshteyn. M.: MPSI, 2014. - 710 b.
6. Bojovich L.I. Shaxs va uning bolalik davrida shakllanishi. M.: Vlados, 2009. - 512 p.
7. Bondarenko A.K., Matusik A.I. Bolalarni o'yinda tarbiyalash. M.: Akademiya, 2009. - 256 b.
8. Bordovskaya N.V., Rean A.A. Pedagogika: Universitetlar uchun darslik / N.V. Bordovskaya, A.A. Rean - Sankt-Peterburg: Piter, 2008. - 304 p.
9. Venger L.A. Rolli o'yin va bolaning aqliy rivojlanishi // O'yin va uning maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishidagi roli: Sat. ilmiy ishlar. - M.: MGU, 2008. - 127p.
10. Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi // Sobr. t.: 6-jildda M.: Logos, 2009. - 630 b.
11. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya/Psixologiya: klassik asarlar. M.: MGU, 2010. - 710 b.
12. Gafitulin T.M. Bolaning o'yin va shaxsiyatini rivojlantirish // Pedagogika + TRIZ: Sat. o'qituvchilar, ta'lim menejerlari uchun / Ed. A.A. Jina. - M.: Vita-Press, 2013. - Nashr. 5. - S. 40-44.
13. Jukovskaya R.I. O'yin va uning pedagogik ahamiyati. M.: Aspect press, 2008. - 218 b.